

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL GIOVANNI PITRUZZELLA
prezentate la 8 septembrie 2022¹

Cauza C-25/21

ZA,
AZ,
BX,
CV,
DU,
ET

împotriva

Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA

[cerere de decizie preliminară formulată de Juzgado de lo Mercantil de Madrid (Tribunalul Comercial din Madrid, Spania)]

„Trimitere preliminară – Concurență – Aplicare în domeniul dreptului privat – Articolul 101 alineatele (1) și (2) TFUE – Regulamentul (CE) nr. 1/2003 – Articolul 2 – Acțiune în declararea nulității – Acțiune în despăgubire – Directiva 2014/104/CE – Aplicare în timp – Valoarea probantă a unei decizii a unei autorități naționale în materie de concurență în cadrul acțiunii în declararea nulității și al acțiunii în despăgubire – Autonomie procedurală a statelor membre – Principiile efectivității și securității juridice”

1. În contextul asigurării respectării la nivel privat („private enforcement”) a normelor în materie de concurență ale Uniunii, aspectele legate de cerințele probatorii joacă un rol fundamental. Astfel, acțiunile civile privind încălcarea legislației în materie de concurență necesită în mod obișnuit o analiză factuală și economică complexă și sunt caracterizate printr-o asimetrie informațională foarte ridicată. Acești factori pot compromite capacitatea persoanelor care introduc asemenea acțiuni civile de a-și exercita în mod efectiv drepturile.

2. În acest context, aspectul valorii probante a deciziilor autorității naționale în materie de concurență în fața instanțelor civile naționale chemate să se pronunțe cu privire la acțiuni în despăgubire introduse în cazul încălcării legislației în materie de concurență este reglementat în prezent la articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104/UE privind acțiunile în despăgubire în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență². Totuși, numeroase întrebări rămân în așteptarea unui răspuns.

¹ Limba originală: franceza.

² Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene (JO 2014, L 349, p. 1).

3. Astfel, pe lângă aspectele legate de interpretarea dispoziției menționate, care este valoarea probantă a unor asemenea decizii în cadrul acțiunilor în declararea nulității întemeiate pe articolul 101 alineatul (2) TFUE? Mai mult, care este natura dispoziției din cuprinsul articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 care determină aplicabilitatea *ratione temporis* a acesteia? În cazul în care această dispoziție nu este aplicabilă, care este valoarea probantă a deciziilor respective în cadrul acțiunilor în despăgubire pentru încălcarea legislației Uniunii în materie de concurență?

4. În prezenta cauză, care privește o trimitere preliminară formulată de Juzgado de lo Mercantil de Madrid (Tribunalul Comercial din Madrid, Spania), instanța de trimitere, Curtea va avea posibilitatea de a furniza clarificări cu privire la toate aceste întrebări.

I. Cadrul juridic

A. Dreptul Uniunii

5. Articolul 2 din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele [101 și 102 TFUE]³, intitulat „Sarcina probei”, prevede:

„În orice procedură națională sau comunitară de aplicare a articolelor [101 și 102 TFUE], sarcina probei unei încălcări a articolului [101] alineatul (1) sau a articolului [102 TFUE] revine părții sau autorității care invocă încălcarea. [...]”

6. Considerentul (34) al Directivei 2014/104 are următorul cuprins:

„Eficacitatea și coerența aplicării articolelor 101 și 102 [TFUE] de către Comisie și de către autoritățile naționale în materie de concurență necesită o abordare comună pe întreg cuprinsul Uniunii privind efectul deciziilor definitive de constatare a unei încălcări ale autorităților naționale competente asupra acțiunilor în despăgubire ulterioare. [...] Pentru a spori securitatea juridică, a evita incoerența în aplicarea articolelor 101 și 102 [TFUE], a crește eficacitatea și eficiența procedurală a acțiunilor în despăgubire și a facilita funcționarea pieței interne pentru întreprinderi și consumatori, constatarea unei încălcări a articolului 101 sau 102 [TFUE] printr-o decizie definitivă a unei autorități naționale în materie de concurență sau a unei instanțe de control judiciar nu ar trebui să fie repusă în discuție în acțiuni în despăgubire ulterioare. Prin urmare, această constatare ar trebui să fie considerată drept stabilită irefutabil în acțiuni în despăgubire legate de încălcarea respectivă introduse în statul membru al autorității naționale în materie de concurență sau al instanței de control judiciar. Cu toate acestea, efectul constatării ar trebui să acopere doar natura încălcării și domeniul de aplicare material, personal, temporal și teritorial al acesteia, astfel cum a fost constatat de către autoritatea în materie de concurență sau de către instanța de control judiciar în exercitarea competenței sale.”

7. Articolul 9 alineatele (1) și (2) din Directiva 2014/104, intitulat „Efectul deciziilor naționale”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că o încălcare a legislației în materie de concurență constatată printr-o decizie definitivă a unei autorități naționale în materie de concurență sau a unei instanțe

³ JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167.

de control judiciar se consideră a fi stabilită în mod irefutabil în scopul unei acțiuni în despăgubire introduse în fața instanțelor lor naționale în temeiul articolului 101 sau al articolului 102 [TFUE] sau în temeiul legislației naționale în materie de concurență.

(2) Statele membre se asigură că o decizie definitivă menționată la alineatul (1) pronunțată într-un alt stat membru poate fi prezentată, în conformitate cu legislația națională, în fața instanțelor lor naționale cel puțin drept probă *prima facie* a faptului că a avut loc o încălcare a legislației în materie de concurență și, după caz, poate fi evaluată împreună cu orice alte probe introduse de părți.”

8. Articolul 22 din Directiva 2014/104, intitulat „Aplicarea în timp”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că măsurile naționale adoptate în temeiul articolului 21 în vederea asigurării conformității cu dispozițiile de drept material din prezenta directivă nu se aplică retroactiv.

(2) Statele membre se asigură că orice măsuri naționale adoptate în temeiul articolului 21, în afara celor menționate la alineatul (1), nu se aplică acțiunilor în despăgubire cu privire la care o instanță națională a fost sesizată înainte de 26 decembrie 2014.”

B. Dreptul spaniol

9. Directiva 2014/104 a fost transpusă în dreptul spaniol prin Real Decreto-ley 9/2017, por el que se transponen directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplazamiento de trabajadores (Decretul-lege regal 9/2017 de transpunere a unor directive ale Uniunii Europene în materie financiară, comercială și sanitară și privind detașarea lucrătorilor)⁴ din 26 mai 2017, care a modificat Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia (Legea 15/2007 privind protecția concurenței) din 3 iulie 2007⁵.

II. Situația de fapt din litigiul principal și întrebările preliminare

10. Moștenitorii lui KN sunt proprietarii unei stații de alimentare construite de KN, situată în Spania. Repsol SA este principala întreprindere spaniolă care își desfășoară activitatea în sectorul fabricării produselor energetice obținute din rafinarea țițeiului. Între anii 1987 și 2009, KN sau moștenitorii săi au încheiat cu Repsol cinci contracte privind aprovizionarea cu carburanți în vederea exploatarei stației de alimentare.

11. Primele două contracte au fost încheiate în anul 1987 și, respectiv, în anul 1996. Din decizia de trimitere reiese că, deși au fost calificate drept contracte de aprovizionare exclusivă, aceste contracte puteau fi de fapt considerate contracte de revânzare⁶. Aceste două contracte prevedeau că remunerația operatorului stației de alimentare era constituită dintr-un comision pe care acesta îl putea aplica asupra prețului de vânzare către public al carburanților, acest preț fiind recomandat de Repsol.

⁴ BOE nr. 126 din 27 mai 2017, p. 42820.

⁵ BOE nr. 159 din 4 iulie 2007, p. 28848.

⁶ Astfel, din decizia menționată reiese că, în speță, carburantul furnizat de Repsol intra în proprietatea lui KN din momentul în care acesta era transferat în cuva stației de alimentare.

12. Prin decizia din 11 iulie 2001 (denumită în continuare „decizia din 2001”), Tribunal de Defensa de la Competencia (Tribunalul pentru Concurență, Spania) a constatat încălcarea de către Repsol a normelor naționale în materie de concurență și a pronunțat următoarea decizie:

„1. Declară că [Repsol] a pus în aplicare o practică interzisă prin articolul 1 alineatul 1 din Ley de Defensa de la Competencia [Legea privind protecția concurenței] prin faptul că a stabilit prețurile de vânzare către public ale carburanților pentru distribuitorii care colaborează cu aceasta în cadrul unui presupus regim de comision sau de agenție, în temeiul contractelor menționate [*omissis*] în dosarul administrativ.

2. Obligă [Repsol] să înceteze stabilirea prețurilor în cadrul raporturilor cu stațiile de alimentare cu care a încheiat contracte ce prezintă caracteristici similare.”

13. Această decizie a fost confirmată de Audiencia Nacional (Curtea Națională, Spania)⁷ și ulterior de Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania)⁸, rămânând astfel definitivă.

14. La 22 februarie 2001, la 22 februarie 2006 și la 17 iulie 2009, KN sau moștenitorii săi au încheiat cu Repsol trei contracte ulterioare, calificate drept „contracte de comision exclusiv”. Aceste trei contracte conțineau o obligație de aprovizionare exclusivă în favoarea Repsol cu durata de cinci, de trei și, respectiv, de cinci ani. Din decizia de trimitere reiese că regimul economic era cel al unui „pretins” comision, care disimula în realitate un contract de revânzare, întrucât comisionarul era cel care își asuma riscul aferent produsului și trebuia să plătească valoarea produselor comandate (prețul de vânzare către public stabilit de Repsol minus comisionul) cu suficient timp înainte pentru a permite Repsol să constate plata înainte de livrare.

15. Din decizia de trimitere menționată reiese că, în cadrul acestor trei contracte, posibilitatea comisionarului de a acorda reduceri clienților imputându-le asupra comisionului său era recunoscută în mod formal. Însă această posibilitate ar fi fost practic pur teoretică.

16. În urma unei investigații care a confirmat că Repsol continua să încalce normele în materie de concurență, întrucât posibilitatea oferită operatorilor stațiilor de alimentare din rețeaua sa de a acorda reduceri imputându-le asupra comisionului lor s-a dovedit a nu fi reală, Comisión Nacional de la Competencia (Comisia Națională pentru Concurență, denumită în continuare „CNC”)⁹ a hotărât, prin decizia din 30 iulie 2009 (denumită în continuare „decizia din 2009”), să sancționeze, printre altele, Repsol pentru încălcările menționate ale normelor în materie de concurență. Dispozitivul deciziei din 2009 prevedea:

„*PRIMO*. – Declară că Repsol [...] [a] încălcat articolul 1 din [Legea privind protecția concurenței] și articolul [101 alineatul (1) TFUE] prin stabilirea indirectă a prețului de vânzare către public practicat de antreprenorii independenți care își desfășoară activitatea în nume propriu, prin restrângerea concurenței dintre stațiile de alimentare din rețeaua sa și dintre celelalte stații de alimentare.

SECUNDO. – Declară că toate contractele care includ clauze în temeiul cărora comitentul transferă celelalte părți contractante riscuri comerciale sau financiare importante vor fi considerate, în cadrul aplicării dreptului concurenței, contracte de revânzare.

⁷ Hotărârea din 11 iulie 2007, acțiunea nr. 866/01.

⁸ Hotărârea din 17 noiembrie 2010, acțiunea nr. 6188/2007.

⁹ Devenită în prezent Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia (Comisia Națională a Piețelor și a Concurenței, denumită în continuare „CNMC”).

TERTIO. – Declară că orice altă clauză contractuală care figurează în contractele de furnizare de carburanți ale Repsol și care stipulează că prețul de achiziție al combustibilului este stabilit prin referire la prețul maxim sau recomandat, indiferent dacă este chiar prețul stației de alimentare sau cel al concurenților din regiune, este contrară articolului 1 din [Legea privind concurența] și articolului [101 alineatul (1) TFUE] [...].

QUARTO. – Declară că orice altă clauză contractuală cuprinsă în contractele de furnizare de carburanți ale Repsol [...] și care prevede că comisioanele/marjele care urmează să fie percepute sunt stabilite la niveluri similare celor din regiunea în care se află stația de alimentare care face obiectul contractului este contrară articolului 1 din [Legea privind concurența] și articolului [101 alineatul (1) TFUE] [...].

QUINTO. – Obligă Repsol [...] să adopte, de la notificarea prezentei decizii, măsurile necesare pentru încetarea tuturor practicilor care contribuie la stabilirea indirectă a prețului combustibililor vânduți în stațiile de alimentare ale rețelei care fac obiectul unui contract de afiliere încheiat cu Repsol [...] ai căror administratori sunt antreprenori independenți în sensul aplicării normelor în materie de concurență [...].”

17. Decizia din 2009 a fost confirmată de instanțele spaniole¹⁰ și a dobândit, prin urmare, un caracter definitiv.

18. În cadrul procedurii de supraveghere, CNMC a pronunțat trei decizii¹¹ prin care a constatat că Repsol și-a menținut practica ilicită până în anul 2019.

19. În aceste condiții, moștenitorii lui KN au introdus la instanța de trimitere o acțiune în declararea nulității contractelor existente între părți, în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, ca urmare a stabilirii de către Repsol a prețului de vânzare către public pentru combustibili și carburanți, cu încălcarea articolului 101 alineatul (1) TFUE, precum și o cerere de despăgubire pentru prejudiciile cauzate ca urmare a încălcării articolului 101 TFUE. Ca probă a practicii ilicite, moștenitorii lui KN au prezentat cele două decizii ale autorităților spaniole în materie de concurență (și anume decizia din 2001 și decizia din 2009), care dobândiseră caracter definitiv.

20. Instanța de trimitere arată că, potrivit articolului 2 din Regulamentul nr. 1/2003, sarcina probei încălcării articolului 101 TFUE revine părții care invocă încălcarea. Aceasta face trimitere de asemenea la principiul efectivității și califică acțiunea introdusă de moștenitorii lui KN drept acțiune în declararea nulității contractelor existente între părți, însoțită de o cerere de despăgubire pentru prejudiciile cauzate (acțiune „stand-alone”).

21. Ea notează în continuare că jurisprudența națională¹² nu acordă nicio forță probantă deciziilor unei autorități în materie de concurență în cadrul unei acțiuni în declararea nulității precum cea formulată de moștenitorii lui KN. Din această jurisprudență ar reieși că măsurile adoptate de autoritățile spaniole în materie de concurență, inclusiv cele confirmate de instanțele competente, nu ar trebui să conducă la anularea tuturor contractelor de afiliere încheiate de companiile petroliere. Aceste decizii nici măcar nu ar constitui un indiciu al practicii ilicite pentru instanța civilă. Prin urmare, pentru a obține nulitatea contractelor în cauză, un reclamant ar trebui să reproducă în fața acestei instanțe probele prezentate în cadrul dosarului administrativ.

¹⁰ În ultimă instanță, aceasta a fost confirmată prin hotărârile Tribunal Supremo (Curtea Supremă) din 22 mai și din 2 iunie 2015.

¹¹ Deciziile din 20 decembrie 2013, din 27 iulie 2017 și din 12 iunie 2020 (dosarul VS/652/07 REPSOL/CEPSA/BP).

¹² A se vedea jurisprudența spaniolă menționată în secțiunea b) a deciziei de trimitere.

22. Pe de altă parte, instanța de trimitere arată că, în cadrul unei așa-numite acțiuni „follow-on”, un reclamant poate în prezent, în conformitate cu articolul 9 din Directiva 2014/104, să ajungă să îndeplinească sarcina probei referitoare la o practică ilicită demonstrând pur și simplu că deciziile definitive ale unei autorități în materie de concurență privesc raportul contractual în cauză. În speță însă, moștenitorii lui KN nu ar exercita numai o acțiune în despăgubire, ci ar invoca de asemenea nulitatea contractelor în discuție în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE. Dar, potrivit instanței de trimitere, faptul de a nega orice valoare probantă deciziei din 2001 și deciziei din 2009 ar avea drept consecință menținerea unor contracte interzise la articolul 101 TFUE, precum și lipsa reparării prejudiciului cauzat persoanelor în discuție prin practica interzisă. Această consecință nu ar putea fi de conceput în măsura în care contractele dintre Repsol și moștenitorii lui KN ar corespunde practicilor sancționate și contractelor analizate de autoritățile în materie de concurență în deciziile respective și, mai ales, ar fi fost puse în aplicare în aceeași perioadă cu contractele respective, precum și pe aceeași piață geografică cu acestea.

23. În aceste condiții, instanța de trimitere a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) În cazul în care reclamantul dovedește că raportul său contractual de aprovizionare exclusivă și de afiliere (în regim de comision sau de vânzare fermă cu preț de referință – revânzare cu reducere) încheiat cu [Repsol] intră în domeniul de aplicare teritorial și temporal analizat de autoritatea națională competentă în materie de concurență, trebuie să se considere că raportul contractual este afectat de decizia [din 2001] (cauza 490/00 REPSOL) și/sau de decizia [din 2009] (cauza 652/07 REPSOL/CEPSA/BP), condițiile prevăzute la articolul 2 din Regulamentul nr. 1/2003 în ceea ce privește sarcina probei privind încălcarea fiind considerate îndeplinite în conformitate cu aceste decizii?
- 2) În cazul unui răspuns afirmativ la întrebarea anterioară și dacă se stabilește că în prezenta cauză raportul contractual intră sub incidența deciziei [din 2001] (cauza 490/00 REPSOL) și/sau a deciziei [din 2009] (cauza 652/07 REPSOL/CEPSA/BP), consecința necesară trebuie să fie declararea nulității de drept a acordului, în conformitate cu articolul 101 alineatul (2) TFUE?”

III. Analiză

24. Cele două întrebări preliminare adresate de instanța de trimitere în prezenta cauză urmăresc să stabilească, în lumina dreptului Uniunii, valoarea probantă care trebuie atribuită în acțiunea civilă introdusă în fața sa pentru două decizii definitive ale autorităților spaniole în materie de concurență prin care au fost constatate încălcări ale dreptului concurenței, atât național, cât și al Uniunii.

25. Înainte de a aborda în detaliu întrebările preliminare, este necesar, în opinia noastră, să fie efectuate considerații cu caracter introductiv.

26. Pe de o parte, este oportun să se clarifice anumite aspecte privind acțiunea introdusă de moștenitorii lui KN în fața instanței de trimitere în litigiul principal.

27. Pe de altă parte, problema efectului unei decizii definitive a unei autorități naționale în materie de concurență în scopul unei acțiuni în despăgubire introduse în fața instanței naționale este reglementată în prezent la articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104, care a fost

transpus în dreptul spaniol prin articolul 75 din Legea 15/2007 privind protecția concurenței, astfel cum a fost modificată prin Decretul-lege regal 9/2017. Prin urmare, cu titlu introductiv, va trebui să se verifice dacă această dispoziție este aplicabilă litigiului principal.

A. Observații introductive

1. Cu privire la acțiunea introdusă în fața instanței de trimitere

28. În speță, în deciziile din 2001 și din 2009, autoritățile spaniole în materie de concurență au constatat că Repsol a încălcat, pentru o perioadă de mai mulți ani, interdicția privind înțelegerile care restrâng concurența prevăzută de legislația națională și a Uniunii în materie de concurență prin stabilirea indirectă a prețurilor de vânzare către public ale carburanților în cadrul raporturilor cu stațiile de alimentare cu care a încheiat contracte. Aceste autorități au constatat restricții verticale ale concurenței în cadrul raporturilor contractuale dintre un producător-furnizor de carburant, Repsol, și distribuitorii săi, respectiv stațiile de alimentare.

29. În perioada aferentă celor două decizii menționate mai sus, KN și moștenitorii săi, reclamanți în fața instanței de trimitere, au încheiat cu Repsol mai multe contracte de aprovizionare exclusivă cu carburant în scopul revânzării în stația lor de alimentare. Întrucât consideră că au fost afectați de comportamentele anticoncurențiale puse în aplicare de Repsol, moștenitorii lui KN au introdus o acțiune civilă în fața instanței de trimitere.

30. În cadrul acestei acțiuni, moștenitorii lui KN solicită instanței menționate, drept consecințe distincte ale încălcării articolului 101 alineatul (1) TFUE, pe de o parte, declararea nulității contractelor relevante în aplicarea directă a articolului 101 alineatul (2) TFUE și, pe de altă parte, obligarea Repsol la plata de despăgubiri ca urmare a acestei încălcări¹³.

31. În decizia de trimitere, instanța de trimitere califică în mod expres această acțiune drept acțiune „stand-alone”. Instanța menționată pare să deducă această calificare din împrejurarea că acțiunea în despăgubire introdusă de moștenitorii lui KN este asociată unei acțiuni în declararea nulității contractelor existente în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE. Această calificare, ce a făcut obiectul dezbaterii atât în cadrul observațiilor prezentate Curții, cât și în ședință, necesită câteva clarificări.

32. În dreptul concurenței și în mod specific în cadrul „private enforcement”, se disting de regulă două tipuri de acțiuni civile în despăgubire pentru încălcarea dispozițiilor dreptului concurenței: „acțiunile autonome” (sau „acțiuni stand-alone”) și „acțiunile consecutive” (sau „acțiuni follow-on”).

¹³ A se vedea p. 6 și 69 din cererea de hotărâre declarativă formulată de moștenitorii lui KN în fața instanței de trimitere la 12 februarie 2018.

33. Deși în cadrul „private enforcement” al dreptului concurenței această distincție este adesea utilizată în practică¹⁴, în dreptul Uniunii nu există o definiție legală precisă a acestor două tipuri de acțiuni. Astfel, Directiva 2014/104 nu face referire în mod expres la această distincție și nici la cele două tipuri de acțiuni. Singurele referiri la distincția dintre acțiunile „stand-alone” și „follow-on” se află în documente pregătitoare ale Comisiei legate de adoptarea directivei menționate¹⁵.

34. Din aceste documente, precum și din utilizarea acestor noțiuni în practică reiese că „acțiunile autonome” (sau „acțiunile stand-alone”) sunt acțiunile civile, în special în despăgubire¹⁶, introduse în fața unei instanțe fără să fi fost adoptată o decizie prealabilă de către o autoritate în materie de concurență. „Acțiunile consecutive” (sau „acțiunile follow-on”) sunt, în schimb, acțiunile civile care urmează constatării de către o autoritate în materie de concurență a unei încălcări a dreptului concurenței.

35. Rezultă că dihotomia dintre acțiunile de tip „follow-on” și „stand-alone” privește o distincție între acțiunile civile introduse pentru a obține în fața instanței civile recunoașterea unor consecințe juridice în raporturile dintre persoane private care rezultă dintr-o încălcare a normelor în materie de concurență – printre altele, repararea prejudiciului suferit ca urmare a unei astfel de încălcări – după cum există sau nu o constatare prealabilă a încălcării printr-o decizie a unei autorități în materie de concurență. Prin urmare, nu este vorba, așa cum par să înțeleagă instanța de trimitere și cel puțin o parte a jurisprudenței spaniole¹⁷, despre o distincție între, pe de o parte, acțiuni în declararea nulității și, pe de altă parte, acțiuni în despăgubire.

36. Or, în prezenta cauză, indiferent de efectul *in concreto* pe care îl au cele două decizii ale autorităților spaniole în materie de concurență în cadrul acțiunii civile introduse în fața instanței de trimitere, rezultă cu claritate din dosar că acțiunea civilă formulată de moștenitorii lui KN este consecința constatărilor efectuate de autoritățile spaniole în materie de concurență în cele două decizii din 2001 și din 2009, din care rezultă că Repsol a încălcat interdicția privind înțelegerile care restrâng concurența.

37. De fapt, moștenitorii lui KN chiar doresc să se întemeieze pe aceste constatări în susținerea acțiunii lor. De altfel, întrebările preliminare adresate de instanța de trimitere cu privire la valoarea probantă a celor două decizii în cadrul acțiunii civile menționate confirmă că această acțiune a fost formulată ca urmare a celor două hotărâri. În aceste împrejurări, avem îndoieli cu privire la calificarea drept acțiune „stand-alone” a acțiunii în despăgubire în discuție reținută de instanța de trimitere.

¹⁴ A se vedea printre altele, cu titlu ilustrativ, Concluziile avocatei generale Medina prezentate în cauza Daimler (Înțelegeri – Camioane pentru deșeuri menajere) (C-588/20, EU:C:2022:130, punctele 1 și 6) sau Concluziile avocatului general Rantos prezentate în cauza Volvo și DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2021:884, punctele 18, 45, 46 și 49).

¹⁵ A se vedea de exemplu documentul de lucru al serviciilor Comisiei, rezumatul evaluării impactului, acțiuni în despăgubire pentru cazurile de încălcare a normelor UE antitrust care însoțește propunerea de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului național în cazul încălcărilor dispozițiilor dreptului concurenței al statelor membre și al Uniunii Europene din 11 iunie 2013 [SWD(2013) 204 final, punctul 10] sau Commission Staff Working Paper accompanying the White Paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules din 2 aprilie 2008 [SEC(2008) 404, a se vedea, printre altele, nota 3 și punctul 21].

¹⁶ În lipsa unei definiții normative a celor două tipuri de acțiuni, nu este exclus ca distincția dintre acțiunile „stand-alone” și „follow-on” să poată fi utilizată de asemenea pentru acțiunile în declararea nulității, după cum acestea sunt sau nu consecința unei constatări de către o autoritate în materie de concurență a unei încălcări a normelor în materie de concurență. În mod obișnuit însă, distincția este utilizată în ceea ce privește acțiunile în despăgubire.

¹⁷ Astfel, din citatele din jurisprudență cuprinse în observațiile guvernului spaniol reiese că cel puțin în anumite hotărâri ale instanțelor spaniole se face distincție între „acțiuni în declararea nulității” (acțiuni „stand-alone”) și acțiuni în răspundere pentru încălcarea normelor Uniunii în materie de concurență (acțiuni „follow-on”).

38. Împrejurarea că acțiunea în despăgubire este asociată unei acțiuni în declararea nulității contractelor existente între părți în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE nu schimbă nimic în această privință.

39. Astfel, deși cele două acțiuni sunt, fără îndoială, conexe – în sensul că ambele se referă la aceeași încălcare a normelor în materie de concurență –, este vorba despre acțiuni care sunt distincte, întrucât vizează consecințe juridice diferite care decurg din încălcarea menționată și se întemeiază pe fundamente juridice diferite. Acțiunea în nulitate urmărește obținerea declarării nulității de drept a contractelor încheiate cu încălcarea normelor în materie de concurență în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE. Acțiunea în despăgubire urmărește, în schimb, obținerea reparării prejudiciului suferit ca urmare a încălcării respective și se întemeiază pe un drept recunoscut de dreptul Uniunii¹⁸, pus în aplicare prin intermediul normelor naționale privind răspunderea civilă, indiferent dacă aceasta este contractuală sau extracontractuală.

40. În această privință, nu reiese cu claritate din decizia de trimitere dacă acțiunea în despăgubire introdusă de moștenitorii lui KN este întemeiată pe răspunderea contractuală sau extracontractuală a Repsol¹⁹. Însă calificarea acțiunii în despăgubire, potrivit dreptului național, ca fiind contractuală sau extracontractuală nu are nicio consecință asupra dreptului de a obține repararea prejudiciului suferit ca urmare a unei încălcări a dreptului concurenței. Astfel, nici jurisprudența, care a recunoscut dreptul de a solicita repararea unui prejudiciu pentru încălcarea normelor în materie de concurență²⁰, nici Directiva 2014/104²¹ nu condiționează exercitarea unui asemenea drept de existența unei forme speciale de răspundere.

41. Prin urmare, chiar admitând, așa cum au susținut în ședință reprezentanții Repsol, că în speță acțiunea în despăgubire era condiționată de declararea nulității – ceea ce în realitate nu pare să reiasă din lectura cererii introductive formulate în fața instanței de trimitere de moștenitorii lui KN²² –, aceasta nu ar afecta cu nimic faptul că prejudiciul a cărui reparare este solicitată rezultă în mod direct din încălcarea dreptului concurenței (al Uniunii) și că cererea de despăgubiri constituie exercitarea unui drept autonom recunoscut de dreptul Uniunii care nu depinde de o eventuală declarare a nulității contractelor în discuție.

2. Cu privire la aplicabilitatea articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104

42. După cum am arătat deja, aspectul efectului unei decizii definitive a unei autorități naționale în materie de concurență a unui stat membru în scopul unei acțiuni în despăgubire introduse în fața unei instanțe a acestui stat membru pentru încălcarea dispozițiilor legislației în materie de concurență este reglementat în prezent la articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104.

¹⁸ A se vedea Hotărârea din 13 iulie 2006, Manfredi și alții (C-295/04-C-298/04, EU:C:2006:461, punctul 61), precum și Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții (C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 22 și jurisprudența citată).

¹⁹ Împrejurarea că acțiunea în despăgubire este asociată unei acțiuni în declararea nulității ar părea să pledeze în favoarea răspunderii contractuale. De altfel, aceasta reiese din împrejurarea că, în ceea ce privește o încălcare a dreptului concurenței care a avut loc în cadrul unor raporturi de tip vertical, există un raport contractual între întreprinderea care a încălcat normele în materie de concurență și partea pretins prejudiciată. Revine însă dreptului național sarcina de a stabili natura răspunderii civile.

²⁰ A se vedea jurisprudența menționată la nota de subsol 18 din prezentele concluzii.

²¹ A se vedea în special definiția „acțiunii în despăgubire” și a „cererii de despăgubiri” potrivit articolului 2 punctele 4 și 5 din Directiva 2014/104.

²² A se vedea punctul 30 și nota de subsol 13 din prezentele concluzii.

43. În măsura în care acțiunea formulată de moștenitorii lui KN în fața instanței de trimitere, pe de o parte, a fost introdusă la 12 februarie 2018, și anume după transpunerea în dreptul spaniol a articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104²³, și, pe de altă parte, include o astfel de acțiune în despăgubire, trebuie să se verifice de la bun început dacă această dispoziție este aplicabilă *ratione materiae* și *ratione temporis* în speță.

a) Cu privire la aplicabilitatea *ratione materiae*

44. În ceea ce privește aplicabilitatea *ratione materiae* a Directivei 2014/104 și în special a articolului 9 alineatul (1) din aceasta în prezenta cauză, unele dintre părțile care au prezentat observații în fața Curții au arătat că această directivă nu s-ar aplica în speță, întrucât ea s-ar aplica exclusiv acțiunilor în despăgubire de tipul „follow-on”. Făcând totodată trimitere la considerațiile efectuate la punctele 32-41 de mai sus cu privire atât la distincția dintre acțiunile „stand-alone” și „follow-on”, cât și la analiza acțiunii introduse în prezenta cauză, arătăm că articolul 1 din Directiva 2014/104, intitulat „Obiectul și domeniul de aplicare”, enunță la alineatul (2) că această directivă prevede, printre altele, asigurarea respectării normelor în materie de concurență „prin acțiunile în despăgubire introduse în fața instanțelor naționale”²⁴, fără să existe nicio referire la o distincție între acțiunile „stand-alone” și „follow-on”. După cum am arătat, această directivă nici măcar nu menționează o asemenea distincție. În consecință, Directiva 2014/104 se aplică oricărui tip de acțiune în despăgubire pentru încălcările dispozițiilor legislației în materie de concurență, indiferent de calificarea acțiunii ca „follow-on” sau „stand-alone”.

45. În mod evident, în măsura în care dispoziția de la articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 reglementează efectul deciziilor autorităților naționale în materie de concurență, această dispoziție nu se poate aplica în cazul în care nu există o asemenea decizie. Totuși, pe de o parte, aceasta nu echivalează cu a afirma că directiva nu se aplică *ratione materiae* acțiunilor de tipul „stand-alone”. Pe de altă parte, în prezenta cauză există într-adevăr două decizii ale autorității naționale în materie de concurență, iar întrebările preliminare urmăresc tocmai să se stabilească efectele și valoarea probantă a acestor decizii în cadrul acțiunii civile introduse în fața instanței de trimitere, inclusiv acțiunea în despăgubire.

46. Trebuie de asemenea subliniat că, astfel cum reiese din articolul 1 din Directiva 2014/104, aceasta se aplică exclusiv acțiunilor în despăgubire și nu se aplică, în schimb, acțiunilor civile având ca obiect declararea nulității acordurilor contrare articolului 101 alineatul (2) TFUE. Prin urmare, acțiunile în declararea nulității de acest tip nu sunt reglementate la nivelul dreptului derivat al Uniunii.

b) Cu privire la aplicabilitatea *ratione temporis*

47. În ceea ce privește, în continuare, aplicarea *ratione temporis* a articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104, arătăm că, într-o hotărâre recentă, din 22 iunie 2022, Hotărârea Volvo și DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, denumită în continuare „Hotărârea Volvo”), Curtea a

²³ A se vedea punctul 8 din prezentele concluzii.

²⁴ Cu privire la domeniul de aplicare material al Directivei 2014/104, a se vedea de asemenea Concluziile avocatei generale Kokott prezentate în cauza Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punctele 55-58).

furnizat clarificări în ceea ce privește criteriile pentru a determina aplicabilitatea *ratione temporis* a diferitelor dispoziții ale acestei directive. Era vorba de altfel despre o trimitere preliminară provenind de la o instanță spaniolă²⁵.

48. În acest context, Curtea a amintit mai întâi că Directiva 2014/104 conține o dispoziție particulară, și anume articolul 22, care determină în mod expres condițiile aplicării în timp a dispozițiilor materiale și procedurale ale acesteia²⁶.

49. Mai precis, pe de o parte, în conformitate cu articolul 22 alineatul (1) din Directiva 2014/104, statele membre trebuiau să se asigure că măsurile naționale adoptate în temeiul articolului 21 din aceasta în vederea asigurării conformității cu dispozițiile de drept material din directiva menționată nu se aplică retroactiv²⁷.

50. Pe de altă parte, în temeiul articolului 22 alineatul (2) din Directiva 2014/104, statele membre trebuiau să se asigure că nicio măsură națională adoptată în vederea asigurării conformității cu dispozițiile procedurale din această directivă nu se aplică acțiunilor în despăgubire cu care o instanță națională a fost sesizată înainte de 26 decembrie 2014²⁸.

51. Prin urmare, pentru a determina aplicabilitatea în timp a articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104, trebuie să se stabilească, în primul rând, dacă această dispoziție constituie sau nu o dispoziție de drept material²⁹.

52. În plus, Curtea a statuat că, odată stabilit caracterul material sau nu al dispoziției în cauză, trebuie să se verifice, în al doilea rând, dacă, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, în care Directiva 2014/104 a fost transpusă tardiv, situația în cauză, în măsura în care nu poate fi calificată drept nouă, s-a împlinit înainte de expirarea termenului de transpunere a directivei menționate sau dacă aceasta a continuat să își producă efectele și după expirarea termenului respectiv³⁰.

53. Astfel, în ceea ce privește directivele, reiese din jurisprudență că, de regulă, numai situațiile juridice împlinite după expirarea termenului de transpunere a unei directive, pe de o parte, sau situațiile juridice născute sub imperiul normei vechi care continuă să își producă efectele ulterior intrării în vigoare a actelor naționale adoptate pentru transpunerea unei directive după expirarea termenului de transpunere a acesteia, pe de altă parte, pot intra în domeniul de aplicare *ratione temporis* al directivei respective³¹.

²⁵ Cu privire la aplicabilitatea *ratione temporis* a Directivei 2014/104, a se vedea de asemenea Concluziile avocatului general Szpunar prezentate în cauza PACCAR și alții (C-163/21, EU:C:2022:286, punctele 52-58) și în cauza RegioJet (C-57/21, EU:C:2022:363, punctele 27-36).

²⁶ A se vedea Hotărârea Volvo, punctul 35, și Hotărârea din 28 martie 2019, Cogeco Communications (C-637/17, denumită în continuare „Hotărârea Cogeco”, EU:C:2019:263, punctul 25).

²⁷ A se vedea Hotărârea Volvo, punctul 36, și Hotărârea Cogeco, punctul 26.

²⁸ A se vedea Hotărârea Volvo, punctul 37, și Hotărârea Cogeco, punctul 27.

²⁹ A se vedea Hotărârea Volvo, punctul 38. La punctul 39 din această hotărâre, Curtea a precizat că problema de a ști care dintre dispozițiile Directivei 2014/104 sunt de drept material și care nu sunt trebuie apreciată, în lipsa unei trimiteri la dreptul național în cuprinsul articolului 22 din această directivă, în raport cu dreptul Uniunii, iar nu în raport cu dreptul național aplicabil.

³⁰ A se vedea Hotărârea Volvo, punctul 42.

³¹ A se vedea Hotărârea Volvo, punctele 33 și 34, precum și jurisprudența citată.

1) Cu privire la natura de dispoziție materială sau procedurală a articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104

54. Deși Directiva 2014/104 stabilește, la articolul 22, condiții de aplicare *ratione temporis* diferite pentru dispozițiile sale după cum este vorba despre dispoziții procedurale sau materiale, aceasta nu definește care dintre dispozițiile sale trebuie considerate ca fiind materiale sau procedurale.

55. În general, se poate considera că normele de drept material determină existența și întinderea răspunderii persoanelor implicate în încălcarea dreptului concurenței, în timp ce normele procedurale determină desfășurarea unei proceduri³².

56. Cu toate acestea, în lipsa unor indicații în Directiva 2014/104, Curtea a efectuat în jurisprudența sa o analiză precisă a conținutului și a finalității fiecărei dispoziții din această directivă a cărei aplicabilitate *ratione temporis* era pusă în cauză pentru a stabili natura materială sau procedurală a acesteia.

57. În ceea ce privește articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104, trebuie amintit că din modul de redactare a acestei dispoziții reiese că statele membre se asigură că o încălcare a legislației în materie de concurență constatată printr-o decizie definitivă a unei autorități naționale în materie de concurență sau a unei instanțe de control judiciar se consideră a fi stabilită în mod irefutabil în scopul unei acțiuni în despăgubire introduse în fața instanțelor lor naționale în temeiul articolului 101 sau al articolului 102 TFUE sau în temeiul legislației naționale în materie de concurență.

58. Astfel cum reiese din considerentul (34) al Directivei 2014/104, această dispoziție urmărește să asigure securitatea juridică, să evite incoerența în aplicarea articolelor 101 și 102 TFUE, să crească eficacitatea și eficiența procedurală a acțiunilor în despăgubire și să faciliteze funcționarea pieței interne pentru întreprinderi și consumatori.

59. Pentru a atinge aceste obiective, aceeași dispoziție conferă, în esență, deciziilor rămase definitive ale autorităților naționale în materie de concurență sau ale unui organism competent cu soluționarea căilor de atac prin care se constată o încălcare a legislației în materie de concurență valoarea de probă irefragabilă a constatării menționate în scopul unei acțiuni în despăgubire. Din această perspectivă, se poate considera că articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 reglementează valoarea probantă a unui mijloc de probă calificat, și anume decizia autorității naționale în materie de concurență. În cazul în care există identitate³³ între încălcarea constatată în decizia autorității naționale și cea despre care se pretinde că a cauzat prejudiciul a cărui reparare este solicitată prin acțiunea civilă, decizia amintită va constitui proba irefragabilă a încălcării în cadrul acțiunii respective.

³² A se vedea Concluziile avocatului general Szpunar prezentate în cauza RegioJet (C-57/21, EU:C:2022:363, punctul 29).

³³ În această privință, din considerentul (34) al Directivei 2014/104 reiese că, pe de o parte, constatarea unei încălcări a articolului 101 sau 102 TFUE cuprinsă într-o decizie definitivă a unei autorități naționale în materie de concurență trebuie considerată drept stabilită irefutabil în acțiuni în despăgubire legate de *încălcarea respectivă* introduse în statul membru al autorității în materie de concurență. Pe de altă parte, reiese că efectul constatării ar trebui să acopere însă doar *natura încălcării* respective, precum și *domeniul de aplicare material, personal, temporal și teritorial* al acesteia, astfel cum a fost constatat de către autoritatea în materie de concurență. Din lectura acestui considerent rezultă că, pe de o parte, pentru a putea fi considerată a fi stabilită în mod irefutabil în cadrul unei acțiuni în despăgubire, potrivit articolului 9 alineatul (1) din această directivă, constatarea unei încălcări a normelor în materie de concurență cuprinsă într-o decizie definitivă a autorității în materie de concurență trebuie să privească aceeași încălcare despre care se pretinde că a cauzat prejudiciul suferit de partea prejudiciată care a introdus acțiunea. Astfel, trebuie să existe identitate între cele două încălcări. Pe de altă parte, din considerentul menționat reiese că această identitate trebuie să privească natura încălcării, precum și domeniul de aplicare material, personal, temporal și teritorial al acesteia (în această privință, a se vedea de asemenea punctul 96 din prezentele concluzii).

60. Totuși, deși din cuprinsul punctului anterior al prezentelor concluzii reiese că articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 reglementează aprecierea unui mijloc de probă (calificat), și anume decizia autorității naționale în materie de concurență, nu se poate considera, în opinia noastră, că această dispoziție are un scop pur probatoriu³⁴.

61. Astfel, existența unei încălcări a normelor în materie de concurență despre care se pretinde că a cauzat prejudiciul a cărui reparare este solicitată prin acțiunea în despăgubire face parte dintre elementele indispensabile de care persoana prejudiciată trebuie să dispună pentru a formula o acțiune în despăgubire³⁵.

62. Întrucât articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 prevede că, în cazul în care încălcarea legislației în materie de concurență este constatată printr-o decizie definitivă a unei autorități în materie de concurență, aceasta trebuie considerată a fi stabilită în mod irefutabil, așa încât nu este necesar ca persoana prejudiciată care introduce acțiunea să demonstreze existența unei asemenea încălcări, trebuie să se considere, în opinia noastră, că această dispoziție privește unul dintre elementele constitutive ale răspunderii civile pentru încălcări ale dispozițiilor legislației în materie de concurență³⁶.

63. Această dispoziție stabilește, în esență, o prezumție absolută³⁷ de existență a unuia dintre aceste elemente, și anume încălcarea, în scopul acțiunii în despăgubire atunci când aceeași încălcare a fost constatată printr-o decizie definitivă a autorității naționale în materie de concurență a statului membru al instanței în fața căreia a fost introdusă acțiunea sau de către o instanță de control judiciar din același stat membru. Or, în măsura în care este vorba despre o prezumție absolută a unui element constitutiv al răspunderii civile, această prezumție afectează în mod direct situația juridică a întreprinderii împotriva căreia este introdusă acțiunea în despăgubire³⁸.

64. În aceste condiții, considerăm că articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 constituie o normă strâns legată de nașterea, angajarea și întinderea răspunderii civile a întreprinderilor care au încălcat norme în materie de concurență și că, astfel, aceasta poate fi calificată drept normă de drept material³⁹. În consecință, ea are o natură materială în sensul articolului 22 alineatul (1) din această directivă.

³⁴ A se vedea tot în această privință Concluziile avocatei generale Kokott prezentate în cauza Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punctul 61).

³⁵ A se vedea Hotărârea Volvo, punctul 60.

³⁶ A se vedea în acest sens, în ceea ce privește alte elemente constitutive ale răspunderii (și anume legătura de cauzalitate și prejudiciul), Hotărârea Volvo, punctul 94.

³⁷ A se vedea în această privință Concluziile avocatei generale Kokott prezentate în cauza Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punctul 95).

³⁸ A se vedea în acest sens Hotărârea Volvo, punctul 95.

³⁹ A se vedea în acest sens Hotărârea Volvo, punctele 95 și 96, precum și Concluziile avocatei generale Kokott prezentate în cauza Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punctul 62).

2) Cu privire la aspectul dacă situația în discuție în litigiul principal s-a împlinit înainte de termenul de transpunere a Directivei 2014/104

65. După cum reiese din cuprinsul punctului 52 din prezentele concluzii, pentru a determina aplicabilitatea în timp a articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104, trebuie de asemenea să se verifice dacă, în speță, situația în discuție în litigiul principal s-a împlinit înainte de expirarea termenului de transpunere a acestei directive sau dacă ea continuă să își producă efectele și după expirarea termenului respectiv⁴⁰.

66. Or, în speță, situația juridică în discuție în litigiul principal pentru care este necesar să se verifice dacă s-a împlinit înaintea acestei date trebuie, în opinia noastră, să fie luată în considerare prin raportare la concretizarea elementelor constitutive ale dreptului moștenitorilor lui KN la repararea prejudiciului cauzat prin încălcarea săvârșită de Repsol a normelor în materie de concurență⁴¹.

67. În speță, moștenitorii lui KN solicită repararea prejudiciului pe care l-au suferit ca urmare a restricțiilor privind concurența cuprinse în cele cinci contracte menționate la punctele 11 și 14 din prezentele concluzii, pe care le-au încheiat cu Repsol.

68. În această privință, pe de o parte, din decizia de trimitere reiese că ultimul contract încheiat de moștenitorii lui KN, pe care aceștia întemeiază răspunderea Repsol, a fost semnat la 17 iulie 2009, pentru o perioadă de cinci ani. Reiese, așadar, că acest contract a încetat cel târziu în anul 2014, adică înainte de data expirării termenului de transpunere a Directivei 2014/104, și anume 27 decembrie 2016⁴². Rezultă că la această dată clauzele contractelor care conțineau restricțiile verticale care au determinat comportamentul ilicit nu mai produceau efecte și că, astfel, cel puțin în ceea ce îi privește în mod specific pe moștenitorii lui KN⁴³, încălcarea încetase înainte de data menționată de expirare a acestui termen de transpunere⁴⁴.

69. Pe de altă parte, din actul introductiv al acțiunii formulate de moștenitorii lui KN în fața instanței de trimitere rezultă în mod expres că aceștia solicită repararea prejudiciului pe care l-ar fi suferit în perioada cuprinsă între 14 ianuarie 1993 și 17 aprilie 2013, data ultimei aprovizionări de la Repsol a moștenitorilor lui KN⁴⁵. Prin urmare, trebuie să se constate că aceștia solicită repararea prejudiciului pe care l-ar fi suferit într-o perioadă anterioară datei de expirare a termenului de transpunere a Directivei 2014/104.

70. În aceste împrejurări, în opinia noastră, trebuie să se considere că, la data expirării termenului de transpunere a Directivei 2014/104, situația juridică în discuție în litigiul principal trebuia considerată ca fiind împlinită.

⁴⁰ A se vedea Hotărârea Volvo, punctul 49. Reiese de asemenea din cuprinsul punctului 8 din prezentele concluzii că Directiva 2014/104 nu a fost transpusă în dreptul spaniol în termenul de transpunere.

⁴¹ A se vedea prin analogie Hotărârea din 16 decembrie 2010, Stichting Natuur en Milieu și alții (C-266/09, EU:C:2010:779, punctele 34 și 35).

⁴² A se vedea articolul 21 alineatul (1) din Directiva 2014/104.

⁴³ Astfel, din decizia de trimitere reiese că, după cum s-a arătat la punctul 18 din prezentele concluzii, în mai multe decizii pronunțate în cadrul procedurii de supraveghere, CNMC a stabilit că Repsol și-a menținut practica ilicită după data expirării termenului de transpunere a Directivei 2014/104. Totuși, în măsura în care, în speță, încălcarea săvârșită de Repsol are legătură cu anumite restricții verticale cuprinse în contracte încheiate cu distribuitori specifici de carburant, practicile ilicite constatate în aceste decizii pronunțate în cadrul procedurii de supraveghere și care au avut loc ulterior datei de expirare a efectelor ultimului contract încheiat de moștenitorii lui KN cu Repsol nu le pot privi pe acestea.

⁴⁴ A se vedea în acest sens Hotărârea Volvo, punctul 103.

⁴⁵ A se vedea p. 6 din cererea de hotărâre declarativă formulată de moștenitorii lui KN în fața instanței de trimitere.

71. În aceste condiții, având în vedere articolul 22 alineatul (1) din Directiva 2014/104, trebuie să se concluzioneze că articolul 9 alineatul (1) din această directivă nu poate fi aplicabil *ratione temporis* unei acțiuni în despăgubire care, deși a fost introdusă după intrarea în vigoare a dispozițiilor naționale ce transpun tardiv directiva menționată în dreptul național, privește, pe de o parte, o încălcare rezultată din restricții privind concurența cuprinse în contracte ale căror efecte au încetat înainte de data expirării termenului de transpunere a aceleiași directive și, pe de altă parte, o cerere de reparare a unui prejudiciu care a fost cauzat într-o perioadă anterioară acestei date.

72. Reiese din toate cele ce precedă că, în opinia noastră, articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104 nu este aplicabil în cauza principală.

B. Cu privire la întrebările preliminare

73. Cele două întrebări preliminare adresate de instanța de trimitere în prezenta cauză trebuie analizate în lumina considerațiilor care precedă.

74. Prin intermediul primei întrebări preliminare, instanța de trimitere ridică în esență problema valorii probante pe care trebuie să o atribuie în cadrul acțiunii civile introduse în fața sa deciziilor din 2001 și din 2009 ale autorităților spaniole în materie de concurență. Această instanță urmărește să afle, mai concret, dacă condițiile prevăzute la articolul 2 din Regulamentul nr. 1/2003 referitoare la sarcina probei trebuie considerate îndeplinite în cazul în care, în temeiul acestor două decizii, reclamantul a dovedit că raportul său contractual de aprovizionare exclusivă și de afiliere intră în domeniul de aplicare teritorial și temporal analizat de autoritatea națională în materie de concurență.

75. Prin intermediul celei de a doua întrebări preliminare, instanța de trimitere ridică în esență problema dacă, în cazul în care condițiile prevăzute la articolul 2 din Regulamentul nr. 1/2003 referitoare la sarcina probei trebuie considerate îndeplinite în temeiul celor două decizii, acest fapt are în mod necesar drept consecință declararea nulității de drept a contractelor în cauză, în conformitate cu articolul 101 alineatul (2) TFUE.

76. Întrucât cele două întrebări preliminare sunt conexe, este necesar, în opinia noastră, să se răspundă împreună la acestea.

77. În această privință trebuie amintit de la bun început că, potrivit articolului 2 din Regulamentul nr. 1/2003, sarcina probei unei încălcări a articolului 101 alineatul (1) TFUE revine părții care o invocă.

78. Revine, așadar, moștenitorilor lui KN din cauza principală sarcina de a dovedi, atât în cadrul acțiunii în declararea nulității, cât și al acțiunii în despăgubire pe care au introdus-o, că Repsol a săvârșit o încălcare referitoare la interdicția privind înțelegerile care restrâng concurența. În acest scop, ei au prezentat în fața instanței de trimitere deciziile din 2001 și din 2009.

79. După cum s-a arătat mai sus⁴⁶, cele două acțiuni (cea în declararea nulității și cea în despăgubire) formulate de moștenitorii lui KN sunt conexe, dar distincte din punct de vedere juridic. Întrucât armonizarea realizată de Directiva 2014/104 în materia acțiunilor în despăgubire

⁴⁶ A se vedea punctele 30 și 39 din prezentele concluzii.

nu este aplicabilă *ratione temporis* în cauza principală⁴⁷, nu există pentru niciuna dintre cele două acțiuni reglementări specifice de drept derivat cu privire la aspectul valorii probante a deciziilor autorităților naționale în materie de concurență. În aceste condiții, analiza ambelor acțiuni trebuie efectuată pornind de la dispozițiile de drept primar și de la principiile generale ale dreptului Uniunii, astfel cum sunt interpretate în jurisprudența Curții.

1. Principii jurisprudențiale relevante

80. În această privință trebuie amintit de la bun început că articolul 101 alineatul (1) TFUE produce efecte directe în relațiile dintre particulari și conferă justițiabililor drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le protejeze⁴⁸.

81. Astfel, orice persoană are dreptul să se prevaleze în justiție de încălcarea articolului 101 alineatul (1) TFUE și, prin urmare, să invoce nulitatea unei înțelegeri sau a unei practici interzise de această dispoziție, prevăzută la articolul 101 alineatul (2) TFUE, precum și să solicite repararea prejudiciului suferit atunci când există o legătură de cauzalitate între acest prejudiciu și această înțelegere sau această practică⁴⁹.

82. În această privință, Curtea a recunoscut că deplina eficacitate a articolului 101 TFUE și în special efectul util al interdicției prevăzute la alineatul (1) al acestuia ar fi puse în cauză dacă nu ar exista posibilitatea oricărei persoane de a cere repararea prejudiciului care i-ar fi cauzat de un contract sau de un comportament susceptibil să restrângă sau să denatureze concurența⁵⁰. Situația este aceeași în cazul în care nu ar exista posibilitatea oricărei părți la un contract interzis prin această dispoziție de a invoca nulitatea contractului respectiv, în măsura în care, în lipsa declarării judiciare a nulității, ar persista o incertitudine juridică în ceea ce privește efectele contractului menționat cu privire la care s-ar putea considera că produce efecte, în condițiile în care acesta este nul deplin drept întrucât este contrar articolului 101 alineatul (1) TFUE.

83. Astfel, instanțele naționale sunt competente să aplice articolul 101 TFUE în special în litigii de drept privat, această competență derivând din efectul direct al acestui articol⁵¹.

84. Într-adevăr, după cum rezultă dintr-o jurisprudență constantă, instanțelor naționale însărcinate să aplice, în cadrul competențelor lor, dispozițiile dreptului Uniunii le revine obligația nu numai de a asigura efectul deplin al acestor norme, ci și de a proteja drepturile pe care acestea le conferă particularilor. Acestor instanțe le este încredințată sarcina de a asigura protecția juridică ce decurge pentru justițiabili din efectul direct al dispozițiilor dreptului Uniunii⁵².

85. În lipsa unei reglementări a Uniunii – în ceea ce privește acțiunea în declararea nulității și, aplicabilă *ratione temporis*, în ceea ce privește acțiunea în despăgubire –, revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru să reglementeze modalitățile de exercitare a dreptului de a invoca

⁴⁷ A se vedea punctele 47-72 din prezentele concluzii.

⁴⁸ Hotărârea din 11 noiembrie 2021, Stichting Cartel Compensation și Equilib Netherlands (C-819/19, EU:C:2021:904, punctul 48 și jurisprudența citată).

⁴⁹ Hotărârea din 11 noiembrie 2021, Stichting Cartel Compensation și Equilib Netherlands (C-819/19, EU:C:2021:904, punctul 49 și jurisprudența citată).

⁵⁰ A se vedea printre altele Hotărârea din 14 martie 2019, Skanska Industrial Solutions și alții (C-724/17, EU:C:2019:204, punctul 25 și jurisprudența citată).

⁵¹ Hotărârea din 11 noiembrie 2021, Stichting Cartel Compensation și Equilib Netherlands (C-819/19, EU:C:2021:904, punctul 51 și jurisprudența citată).

⁵² Hotărârea din 11 noiembrie 2021, Stichting Cartel Compensation și Equilib Netherlands (C-819/19, EU:C:2021:904, punctul 52 și jurisprudența citată).

nulitatea sau de a solicita repararea prejudiciului care rezultă dintr-o înțelegere sau dintr-o practică interzisă de articolul 101 TFUE, inclusiv cele referitoare la valoarea probantă a deciziilor autorității în materie de concurență în fața instanței civile, în măsura în care principiile echivalenței și efectivității sunt respectate⁵³.

86. Astfel, normele aplicabile acțiunilor în justiție destinate să asigure protecția drepturilor conferite justițiabililor prin efectul direct al dreptului Uniunii nu trebuie să fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile acțiunilor similare de natură internă (principiul echivalenței) și nu trebuie să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii (principiul efectivității)⁵⁴.

87. În această privință, și în special în domeniul dreptului concurenței, aceste norme nu trebuie să aducă atingere aplicării efective a normelor Uniunii în materie de concurență și în mod specific articolului 101 TFUE⁵⁵.

88. În plus, mai trebuie precizat că din jurisprudență reiese că exercitarea competenței conferite instanțelor naționale de a aplica articolul 101 TFUE în litigii de drept privat, menționată la punctul 83 de mai sus, poate fi limitată printre altele de principiul securității juridice, mai ales de necesitatea de a evita ca aceste instanțe și entitățile însărcinate cu punerea în aplicare administrativă a normelor în materie de concurență ale Uniunii să pronunțe decizii contradictorii⁵⁶.

2. Aplicarea în prezenta cauză: autonomia procedurală și limitele care decurg din principiile efectivității și securității juridice

89. Din principiile jurisprudențiale amintite la punctele anterioare din prezentele concluzii reiese că, în lipsa unei reglementări a Uniunii în materie, revine statelor membre, în cadrul autonomiei lor procedurale, sarcina de a reglementa valoarea probantă a deciziilor autorității în materie de concurență în litigiile de drept privat în care o persoană se prevalează în justiție de încălcarea articolului 101 alineatul (1) TFUE pentru a invoca nulitatea unei înțelegeri sau a unei practici interzise de această dispoziție, în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, și pentru a solicita repararea prejudiciului suferit atunci când există o legătură de cauzalitate între prejudiciul respectiv și această înțelegere sau această practică.

90. Din principiile jurisprudențiale menționate reiese însă că autonomia procedurală a statelor membre în această privință este limitată, pe de o parte, de principiile echivalenței și efectivității și, pe de altă parte, de principiul securității juridice.

91. În ceea ce privește, în primul rând, principiul efectivității, la care a făcut referire instanța de trimitere în decizia sa de trimitere⁵⁷, împărtășim opinia potrivit căreia exercitarea dreptului la reparare în cazul unor încălcări ale articolului 101 alineatul (1) TFUE ar deveni excesiv de dificilă

⁵³ A se vedea în acest sens Hotărârea din 14 martie 2019, Skanska Industrial Solutions și alții (C-724/17, EU:C:2019:204, punctul 27 și jurisprudența citată), precum și, prin analogie, Hotărârea Cogeco, punctul 42.

⁵⁴ A se vedea Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții (C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 25), și, prin analogie, Hotărârea Cogeco, punctul 43.

⁵⁵ A se vedea Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții (C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 26).

⁵⁶ Hotărârea din 11 noiembrie 2021, Stichting Cartel Compensation și Equilib Netherlands (C-819/19, EU:C:2021:904, punctul 55). În această privință, a se vedea de asemenea considerentul (34) al Directivei 2014/104.

⁵⁷ Nici instanța de trimitere în trimiterea preliminară, nici observațiile părților în fața Curții nu au făcut referire la o posibilă problemă în raport cu principiul echivalenței.

dacă lucrărilor pregătitoare ale unei autorități în materie de concurență nu le-ar fi recunoscut niciun efect în cadrul acțiunii civile în despăgubire⁵⁸. În consecință, având în vedere complexitatea deosebită a numeroase încălcări ale dreptului concurenței și dificultățile practice cu care se confruntă părțile prejudiciate pentru a putea dovedi aceste încălcări, principiul efectivității impune să se recunoască constatări definitive de către autoritatea națională în materie de concurență a unei încălcări a articolului 101 alineatul (1) TFUE *cel puțin* efectul unui indiciu sau al unui început de probă cu privire la existența încălcării în cadrul acțiunii în despăgubire⁵⁹.

92. Aceeași este situația, în opinia noastră, în ceea ce privește acțiunile prin care se urmărește invocarea nulității unei înțelegeri sau a unei practici interzise de această dispoziție, prevăzută la articolul 101 alineatul (2) TFUE. În măsura în care constatarea definitivă a unei încălcări de către autoritatea națională în materie de concurență este relevantă pentru a stabili o asemenea nulitate, principiul efectivității impune să se recunoască unei astfel de constatări cel puțin o valoare de indiciu sau de început de probă în cadrul acțiunii în declararea nulității pentru a garanta deplina eficacitate a articolului 101 TFUE și în special efectul util al interdicției prevăzute la alineatul (1) al acestuia.

93. O abordare potrivit căreia instanța civilă nu poate ignora constatările autorităților naționale în materie de concurență cu privire la încălcările legislației Uniunii în materie de concurență este de altfel conformă cu necesara complementaritate funcțională dintre „public enforcement” și „private enforcement” a dreptului menționat. Astfel, după cum am avut deja ocazia de a afirma⁶⁰ și așa cum a recunoscut Curtea, atât sistemul de aplicare a legislației în domeniul dreptului privat, cât și cel de aplicare a acesteia în domeniul dreptului public sunt instrumente indispensabile pentru consolidarea eficacității politicii de combatere a practicilor anticoncurențiale. În această privință, cel dintâi nu are doar un rol reparatoriu în scopul satisfacerii unor interese private, ci are și o funcție disuasivă care contribuie la urmărirea obiectivelor de interes public care stau la baza protecției concurenței. Într-adevăr, cu cât se exclud sau se reduc obstacolele practice – precum cerința dovedirii încălcării, în condițiile în care aceeași încălcare sau o încălcare care coincide, cel puțin parțial, cu aceasta a fost deja constatată de autoritatea în materie de concurență – din calea exercitării acțiunilor în despăgubire de către entitățile prejudiciate prin încălcarea normelor de concurență, cu atât se consolidează această funcție disuasivă.

94. Desigur, principiul efectivității și cerința de a garanta deplina eficacitate a articolului 101 TFUE nu pot fi interpretate astfel încât să se impună statelor membre să recunoască o prezumție absolută precum cea prevăzută în prezent, în ceea ce privește acțiunile în despăgubire, la articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104⁶¹. Totuși, în opinia noastră, în cadrul marjei de apreciere de care dispune o instanță civilă în ceea ce privește aplicarea propriilor norme procedurale naționale – care țin de autonomia procedurală a statelor membre – referitoare la aprecierea mijloacelor de probă, valoarea pe care această instanță este obligată, în temeiul principiului efectivității, să o atribuie constatării unei încălcări cuprinse într-o decizie definitivă a

⁵⁸ A se vedea în acest sens și prin analogie Concluziile avocatei generale Kokott prezentate în cauza Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punctul 93).

⁵⁹ A se vedea în acest sens și prin analogie Concluziile avocatei generale Kokott prezentate în cauza Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punctul 93). A se vedea prin analogie și cu deciziile Comisiei în temeiul articolului 9 din Regulamentul nr. 1/2003, Hotărârea din 23 noiembrie 2017, Gasorba și alții (C-547/16, EU:C:2017:891, punctul 29).

⁶⁰ A se vedea Concluziile noastre prezentate în cauza Sumal (C-882/19, EU:C:2021:293, punctul 67 și jurisprudența citată).

⁶¹ Avocata generală Kokott oferă la punctele 95 și 96 din Concluziile prezentate în cauza Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32) o explicație detaliată a motivelor pentru care lucrurile stau astfel.

autorității naționale în materie de concurență trebuie să varieze în funcție de nivelul de identitate dintre încălcarea constatată în această decizie și încălcarea invocată pe care se întemeiază acțiunea civilă introdusă în fața sa.

95. Prin urmare, atunci când există identitate între încălcarea articolului 101 alineatul (1) TFUE constatată de autoritatea națională în materie de concurență și cea invocată, pe care se întemeiază acțiunea civilă introdusă în fața instanței naționale, care privește *natura* încălcării, precum și *domeniul de aplicare material, personal, temporal și teritorial* al acesteia⁶², considerăm că principiul efectivității și cerința de a garanta deplina eficacitate a articolului 101 TFUE impun instanței civile să atribuie acestei constatări nu numai o valoare de indiciu sau de început de probă, ci cel puțin o valoare de probă *prima facie* cu privire la existența acestei încălcări⁶³. Astfel, într-un asemenea caz ar fi existat identitate completă între încălcarea constatată și cea invocată în scopul acțiunii civile, care, în lumina principiilor menționate mai sus, nu ar justifica, în opinia noastră, atribuirea unei simple valori de indiciu sau de început de probă constatării autorității naționale în materie de concurență.

96. În această privință, referirea la „natura încălcării” presupune că trebuie să fie vorba despre aceeași încălcare, întemeiată pe aceeași calificare a faptelor cuprinsă în decizia autorității în materie de concurență. Referirea la „domeniul de aplicare material” al încălcării presupune că identitatea trebuie să privească comportamentele menționate în mod explicit în decizia autorității în materie de concurență⁶⁴. Referirea la „domeniul de aplicare personal” al încălcării presupune că numai pentru întreprinderile cu privire la care încălcarea normelor în materie de concurență este stabilită în decizia definitivă aceasta constituie o probă *prima facie* a încălcării⁶⁵. Referirea la „domeniul de aplicare temporal” al încălcării presupune că constatările cuprinse în decizia definitivă constituie o probă *prima facie* pentru instanța civilă numai pentru durata încălcării, astfel cum a fost constatată în această decizie definitivă. De asemenea, referirea la „domeniul de aplicare teritorial” al încălcării presupune că pentru instanța civilă caracterul de probă *prima facie* a deciziei menționate acoperă numai teritoriul pe care a fost constatată încălcarea în decizia respectivă.

97. În schimb, atunci când identitatea dintre încălcarea articolului 101 alineatul (1) TFUE constatată de autoritatea națională în materie de concurență și încălcarea pe care se întemeiază acțiunea civilă introdusă în fața instanței naționale nu este totală, ci doar parțială, întrucât, de exemplu, constatarea autorității naționale în materie de concurență privește practici anticoncurențiale care, deși sunt similare și sunt puse la aplicare de aceeași întreprindere, nu

⁶² Referirea la aceste criterii reflectă în mod evident considerentul (34) al Directivei 2014/104, care, astfel cum am menționat deja, nu este aplicabilă în speță. Curtea este însă liberă să se inspire din această directivă pentru a concretiza domeniul de aplicare al dreptului pe baza unei interpretări întemeiate pe principiile generale.

⁶³ Noțiunea de „probă *prima facie*”, al cărei conținut este clarificat la punctul 107 de mai sus, este utilizată în mod explicit la articolul 9 alineatul (2) din Directiva 2014/104. În această privință, arătăm că, deși marea majoritate a versiunilor lingvistice ale acestei dispoziții utilizează sintagma „probă *prima facie*” (a se vedea versiunile engleză, franceză, germană, italiană, portugheză, bulgară, cehă, daneză, estonă, croată, lituaniană, maghiară, malteză, neerlandeză, română, slovacă, slovenă și suedeză), versiunea spaniolă a acestei dispoziții utilizează sintagma „principio de prueba” care, luată *ad literam*, corespunde sintagmei „început de probă”. Ar părea însă că este vorba despre o lipsă de precizie în textul versiunii spaniole a acestei dispoziții care nu corespunde celorlalte versiuni lingvistice. În orice caz, astfel cum reiese mai în detaliu din cuprinsul punctelor 105-107 din prezentele concluzii, în contextul Directivei 2014/104 trebuie să se facă distincție între noțiunea de „probă *prima facie*” și cea de „indiciu sau de început de probă”, prima referindu-se la un mijloc de probă care are o valoare probatorie mai mare decât simplul „început de probă”.

⁶⁴ În cazul în care în cadrul acțiunii în despăgubire sunt invocate alte comportamente anticoncurențiale, chiar dacă sunt legate de comportamentele constatate și calificate drept încălcare în decizia definitivă a autorității în materie de concurență, acestea vor trebui dovedite în fața instanței civile, care va fi liberă să le aprecieze fără vreo limitare.

⁶⁵ Prin urmare, nu este posibil să se extindă efectul probei *prima facie* al acestei decizii la alte întreprinderi decât cele indicate în decizia menționată. În cazul în care partea prejudiciată dorește să invoce răspunderea altor întreprinderi, îi revine sarcina de a dovedi că întreprinderile respective au săvârșit încălcarea, iar instanța națională rămâne liberă să aprecieze diferitele elemente de probă prezentate în această privință.

coincid exact cu cele constatate în decizia autorității în materie de concurență, instanța națională nu va putea să ignore complet decizia, ci va trebui, în temeiul principiului efectivității și al cerinței de a garanta deplina eficacitate a articolului 101 TFUE, să îi atribuie valoarea de indiciu sau de început de probă.

98. Un exemplu de asemenea situație poate fi cazul, inspirat din prezenta cauză, în care un distribuitor introduce o acțiune civilă pentru încălcarea articolului 101 alineatul (1) TFUE susținând că anumite clauze din contractele sale conțin restricții verticale similare celor calificate în mod specific drept încălcări în decizia autorității naționale în materie de concurență. Într-un asemenea caz, domeniul de aplicare material al încălcării constatate în decizie și cel al încălcării invocate în cadrul acțiunii civile nu coincid, însă toate celelalte elemente (și anume natura încălcării și domeniul de aplicare personal, temporal și teritorial) coincid. Or, într-un asemenea caz, instanța civilă nu poate ignora decizia autorității naționale în materie de concurență prin care se constată încălcarea articolului 101 alineatul (1) TFUE, ci va trebui să îi atribuie valoarea de indiciu sau de început de probă cu privire la existența încălcării, în sensul explicat la punctul 106 din prezentele concluzii.

99. În ceea ce privește, în al doilea rând, principiul securității juridice, trebuie amintit de la bun început că, potrivit articolului 5 din Regulamentul nr. 1/2003, autoritățile în materie de concurență ale statelor membre sunt competente să aplice articolele 101 și 102 TFUE în cazuri individuale. Or, acest regulament prevede, printre altele la articolul 16, un efect obligatoriu în procedurile în fața instanțelor naționale exclusiv pentru deciziile Comisiei, iar acest efect nu poate fi extins la deciziile autorităților naționale în materie de concurență, cu excepția cazului în care legiuitorul Uniunii stabilește acest fapt în mod explicit⁶⁶.

100. Aceasta nu afectează însă cu nimic faptul că, astfel cum reiese din jurisprudența menționată la punctul 88 de mai sus, principiul securității juridice impune instanțelor naționale să evite, în măsura în care este posibil, să pronunțe decizii contradictorii în raport cu deciziile entităților însărcinate cu punerea în aplicare administrativă a normelor în materie de concurență ale Uniunii, și anume, pe lângă Comisie, autoritățile naționale în materie de concurență.

101. Rezultă că și principiul securității juridice impune instanțelor naționale să recunoască în privința constatării definitive a unei încălcări a articolului 101 TFUE de către autoritatea națională în materie de concurență cel puțin o valoare de indiciu sau de început de probă în acțiunile civile introduse în fața lor în cazul încălcării legislației Uniunii în materie de concurență și valoarea de probă *prima facie* atunci când există identitate între încălcarea constatată de autoritatea națională în materie de concurență și cea pe care se întemeiază acțiunea civilă introdusă în fața instanței naționale în ceea ce privește natura încălcării, precum și domeniul de aplicare material, personal, temporal și teritorial al acesteia.

102. Acestea fiind spuse, considerăm oportun să efectuăm, în continuare, patru considerații suplimentare.

103. *Primo*, din toate cele ce precedă reiese că, în pofida autonomiei procedurale a statelor membre, instanțele civile nu pot ignora o decizie a autorității în materie de concurență prin care se constată o încălcare a legislației Uniunii în materie de concurență. Rezultă că o reglementare

⁶⁶ Astfel cum a procedat la articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104, care, după cum s-a menționat, nu este aplicabil *ratione temporis*. A se vedea Concluziile avocatei generale Kokott prezentate în cauza Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, punctul 96).

națională⁶⁷ sau o jurisprudență precum cea menționată de instanța de trimitere, care ar nega orice valoare, chiar și de indiciu, unei astfel de decizii a autorității naționale în materie de concurență, este contrară dreptului Uniunii și în mod specific cerinței de a garanta deplina eficacitate a articolului 101 TFUE, precum și cerințelor care decurg din principiile efectivității și securității juridice.

104. *Secundo*, dorim să clarificăm că considerațiile efectuate la punctele 89-101 de mai sus se aplică exclusiv acțiunilor civile care se întemeiază pe o constatare de către autoritatea națională în materie de concurență a unei încălcări a normelor în materie de concurență *ale Uniunii*. Aceste principii nu se aplică, așadar, acțiunilor civile care privesc exclusiv încălcarea dreptului național al concurenței. Astfel, cerințele legate de principiul efectivității și cerința garantării deplinei eficacități privesc exclusiv dreptul Uniunii și în special, în speță, articolul 101 TFUE. Acestea nu se extind în mod necesar la dreptul național. În mod evident, situația este diferită în cazul unei acțiuni în despăgubire căreia i se aplică articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104⁶⁸.

105. *Tertio*, considerăm oportun, pentru a ghida instanța de trimitere, să furnizăm câteva clarificări suplimentare cu privire la ceea ce trebuie să se înțeleagă prin valoare de „indiciu sau de început de probă” și prin valoare de „probă *prima facie*”. Mai întâi, este clar că aceste noțiuni trebuie interpretate de instanța națională în cadrul normelor sale procedurale de apreciere a mijloacelor de probă, care, după cum s-a menționat deja, țin de autonomia procedurală a statelor membre.

106. Totuși, un „indiciu” sau un „început de probă” indică, în opinia noastră, un element care favorizează constatarea de către instanța civilă a existenței unei încălcări, dar care trebuie apreciat și susținut în lumina altor elemente de probă pentru a putea considera confirmată existența încălcării.

107. În schimb, proba *prima facie*⁶⁹ corespunde în general unui element de probă care poate demonstra verosimilitatea faptului invocat pe baza unor maxime de experiență care fac probabilă existența acestui fapt. Din această perspectivă, decizia națională de constatare a încălcării determină instanța, în cadrul marjei sale de apreciere a mijloacelor de probă potrivit dreptului său național, să prezume existența încălcării întemeindu-se pe maxima de experiență potrivit căreia încălcările constatate în deciziile autorităților în materie de concurență au avut în general loc. Cu toate acestea, părții împotriva căreia este formulată acțiunea îi rămâne posibilitatea de a prezenta elemente de probă care să convingă instanța de contrariu⁷⁰.

108. *Quarto*, în ceea ce privește litigiile principale, revine instanței de trimitere sarcina de a aprecia, pe baza tuturor considerațiilor care precedă și a dreptului său național, valoarea probantă a deciziilor din 2001 și din 2009 în cadrul acțiunii civile pendinte în fața sa. Pentru a o ghida în această apreciere, Curtea îi poate oferi însă toate elementele de interpretare proprii dreptului Uniunii care i-ar putea fi utile⁷¹.

⁶⁷ A se vedea de exemplu considerațiile cu privire la legislația portugheză analizate la punctul 92 și următoarele din Concluziile avocatei generale Kokott prezentate în cauza Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32).

⁶⁸ A se vedea ultima teză a acestui articol și ultima teză a considerentului (34) al Directivei 2014/104.

⁶⁹ După cum am arătat în cadrul notei 63 de mai sus, noțiunea de „probă *prima facie*” este utilizată în mod explicit la articolul 9 alineatul (2) din Directiva 2014/104. Ea pare să fi fost preluată din noțiunea de „*Anscheinbeweis*” din dreptul german. Totuși, în lipsa unei trimiteri la dreptul statelor membre, este vorba despre o noțiune de drept al Uniunii a cărei interpretare revine, ca atare, Curții.

⁷⁰ Prin urmare, nu este vorba despre o prezumție simplă propriu-zisă, ci mai degrabă despre un mijloc de probă care acționează asupra puterii de apreciere a instanței care o determină, în exercitarea acestei puteri, să prezume faptul invocat, și anume, în acest context, existența încălcării.

⁷¹ A se vedea în această privință Hotărârea din 12 mai 2022, Servizio Elettrico Nazionale și alții (C-377/20, EU:C:2022:379, punctul 87 și jurisprudența citată).

109. În această privință, în ceea ce privește Decizia din 2001, s-ar părea că ea privește exclusiv constatarea unei încălcări a dreptului național al concurenței, fără să fi existat o aplicare în paralel a articolului 101 alineatul (1) TFUE. Dacă aceasta este situația, aspect care trebuie confirmat de instanța de trimitere, atunci valoarea probantă a deciziei menționate în acțiunea civilă pendinte în fața instanței de trimitere ar fi reglementată exclusiv de dreptul național, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 104 de mai sus.

110. În schimb, Decizia din 2009 conține aplicarea în paralel a dreptului național al concurenței și a articolului 101 alineatul (1) TFUE.

111. În aceste condiții, revine instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă există identitate între încălcarea constatată și cea pe care se întemeiază acțiunile civile (în declararea nulității și în despăgubire) introduse în fața sa în ceea ce privește natura încălcării, precum și domeniul de aplicare material, personal, temporal și teritorial al acesteia, astfel cum au fost înțelese în temeiul considerațiilor prezentate la punctul 96 de mai sus.

112. În acest caz, instanța de trimitere ar trebui să atribuie constatării încălcării cuprinse în decizia din 2009 valoarea de probă *prima facie* în cadrul acțiunii civile. În cazul în care, în schimb, există doar identitate parțială, această decizie va avea valoarea de indiciu al existenței încălcării în cadrul celor două acțiuni, în declararea nulității și în despăgubire.

113. Mai concret, în ceea ce privește domeniul de aplicare temporal și domeniul de aplicare teritorial, din întrebările preliminare ar părea să reiasă că acestea au fost formulate de moștenitorii lui KN. Astfel, din dosar reiese că contractele încheiate între moștenitorii lui KN și Repsol se situează, din punct de vedere temporal și teritorial, în cadrul domeniului de aplicare al constatării încălcării cuprinse în decizia din 2009.

114. S-ar părea de asemenea că domeniul de aplicare personal al celor două încălcări coincide, în măsura în care atât încălcarea constatată, cât și încălcarea invocată în acțiunea civilă au fost săvârșite de Repsol.

115. Rămâne deci să se verifice dacă există identitate între încălcarea constatată și cea invocată în acțiunea civilă în ceea ce privește natura și domeniul de aplicare material al încălcării.

116. În această privință subliniem totuși că, din lectura dispozitivului deciziei din 2009, citat la punctul 16 din prezentele concluzii, reiese că constatarea încălcării cuprinsă în această decizie are un domeniu de aplicare material foarte larg. Astfel, aceasta privește *toți* antreprenorii independenți care își desfășoară activitatea sub marca Repsol, *toate* contractele care includ clauze ce conduc la încălcare și *toate* clauzele descrise în acestea. Revine, în cele din urmă, instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă clauzele contractelor încheiate de KN sau de moștenitorii săi cu Repsol care intră în domeniul de aplicare temporal al deciziei din 2009 pot fi considerate ca intrând în domeniul de aplicare material al constatării cuprinse în această decizie, așa încât să se poată considera că există identitate completă între încălcarea constatată și cea invocată în cadrul acțiunii civile.

IV. Concluzie

117. Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Juzgado de lo Mercantil de Madrid (Tribunalul Comercial din Madrid, Spania) după cum urmează:

- 1) Articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene

nu este aplicabil *ratione temporis*

unei acțiuni în despăgubire care, deși a fost introdusă după intrarea în vigoare a dispozițiilor naționale ce transpun tardiv această directivă în dreptul național, privește, pe de o parte, o încălcare rezultată din restricții privind concurența cuprinse în contracte ale căror efecte au încetat înainte de data expirării termenului de transpunere a directivei menționate și, pe de altă parte, o cerere de reparare a unui prejudiciu care a fost cauzat într-o perioadă anterioară acestei date.

- 2) În lipsa unei reglementări a Uniunii în materie sau aplicabile *ratione temporis*, revine statelor membre, în cadrul autonomiei lor procedurale, sarcina de a reglementa valoarea probantă a deciziilor autorității naționale în materie de concurență în litigiile de drept privat în care o persoană se prevalează în justiție de încălcarea articolului 101 alineatul (1) TFUE pentru a invoca nulitatea unei înțelegeri sau a unei practici interzise de această dispoziție, în temeiul articolului 101 alineatul (2) TFUE, și/sau pentru a solicita repararea prejudiciului suferit atunci când există o legătură de cauzalitate între acest prejudiciu și această înțelegere sau această practică, în măsura în care principiile echivalenței și efectivității sunt respectate.

Principiul efectivității și cerința de a garanta deplina eficacitate a articolului 101 TFUE, precum și principiul securității juridice impun să se recunoască constatările definitive de către autoritatea națională în materie de concurență a unei încălcări a articolului 101 alineatul (1) TFUE cel puțin o valoare de indiciu sau de început de probă în scopul acțiunii civile.

Atunci când între încălcarea articolului 101 alineatul (1) TFUE constatată în mod definitiv de autoritatea națională în materie de concurență și încălcarea invocată pe care se întemeiază acțiunea civilă introdusă în fața instanței naționale există identitate în ceea ce privește natura încălcării, precum și domeniul de aplicare material, personal, temporal și teritorial al acesteia, aspect a cărui stabilire revine instanței naționale, principiul efectivității și cerința de a garanta deplina eficacitate a articolului 101 TFUE, precum și principiul securității juridice impun să se recunoască acestei constatări definitive efectuate de autoritatea națională în materie de concurență cel puțin valoarea de probă *prima facie* a existenței încălcării în scopul acțiunii civile.